

KÖNYVSZEMLE

The Oxford Handbook of Names and Naming [Oxford kézikönyv a nevekről és a névadásról]

Szerkesztő: CAROLE HOUGH. Oxford University Press, Oxford, 2016. 771 lap.

DOI: <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199656431.001.0001>

1. A névkutatás reprezentatív, nemzetközi szerzőgárdával készült összefoglaló kézikönyveinek típusa új, angol nyelvű munkával gyarapodott az Oxford University Press nyelvészeti kézikönyvsorozatának köszönhetően. A műfaj úttörő vállalkozása az 1990-es évek közepén két nagy formátumú, tekintélyes kötetben (+ mutatókötet), a Walter de Gruyter gondozásában megjelent háromnyelvű (német, angol, francia) kiadvány volt (EICHLER et al. Hrsg. 1995–1996). Ezt a munkát követte egy évtizeddel később a BaarVerlag által kiadott, szintén vaskos német nyelvű kézikönyv (BRENDLER–BRENDLER Hrsg. 2004).

A most megjelent mű ugyancsak széles nemzetközi szerzőgárdával dolgozik: 46 tematikus (al)fejezetét összesen 43 szerző jegyzi. Szerkesztője a Glasgow-i Egyetem névtan-professzora, CAROLE HOUGH, aki DARIA IZDEBSKA közreműködésével végezte el feladatát. A kötet szerzőinek többsége a nemzetközi névkutatás színterén jól ismert, illetve a Nemzetközi Névtudományi Társaság (ICOS) életéből és konferenciáiról is ismerhető szakmai szereplő. A kötet háttérét ugyanakkor elsősorban a – szűkebb értelemben vett – nyugat-európai és észak-európai onomasztika biztosítja. A szerzők meghatározó része valamely angliai, skóciai vagy svédországi egyetem munkatársa, s mellettük több holland, dán, finn stb. kutató kapott helyet a kötetben. Európa déli és keleti felének névkutatóit ugyanakkor nem találjuk meg a fejezetek szerzői közt, illetve a szláv és a német nyelvterületen is virágzó onomasztika képviselőit is alig. A kontinensen túlról néhány észak-amerikai, afrikai, illetve egy ausztráliai kutatót találunk még a felkért közreműködők listájában. Név szerinti említésüktől az alábbiakban a kötet jellege, illetve a szerzők nagy száma miatt tekintek el.

A szerzők zöme valamely egyetemhez, kisebb részben kutatóintézethez vagy egyéb közintézményhez kötődő szakember. Legtöbbször nyelvészként foglalkoznak névkutatással (is), de más tudományterületek szakembereit is megtalálhatjuk közöttük. A tudományos fokozattal rendelkezők mellett az Edinburgh-i Egyetem egy doktorandusza is helyet kapott a kötetben, hogy a pszeudonimákról (az álnevek tág értelemben vett kategóriájáról) szóló fejezetet elkészítse. A mai nemzetközi névkutatás intézményi és tudományterületi háttérének tagoltságát ez az összkép is jól jellemzi.

2. A kötet rövid Előszava (vii) a téma, illetve a szakterület kézikönyvbéli megközelítésmódját vetíti előre. Kiemeli, a tulajdonnév nyelvi univerzálé, mely több tudományterület számára releváns kutatási területet s a szélesebb közönség számára is érdekes témákat

kínál, így a kézikönyv ezeket a szempontokat egyaránt igyekszik figyelembe venni. Fókuszában a névkutatás alapvető kérdéskörei – s egyúttal a metodológia – állnak. Az egyes részművek bemutatását – a kötet egészében: a nyelvek és kultúrák széles köréből vett – példák, kisebb esettanulmányok sora kíséri.

A kézikönyv Bevezetése (1–23) egyszerre régi és új diszciplínaként szól a tulajdonnevek vizsgálatáról. Előrebocsátja, hogy a kötet fő fejezeteinek struktúráját egyrészt a nevek típusai, másrészt a névkutatás interdiszciplináris kapcsolatrendszere határozta meg. A névtan fő területeit többé-kevésbé a szakterület tudománytörténetének logikáját követve igyekszik sorra venni, egyes névtani kérdések ugyanakkor – a dolog jellegéből adódóan – több fejezetben is, más-más szempontból ismételtelen felbukkanhatnak. A kézikönyv nem egyetlen névtani iskola, irányzat szerinti tárgyalásra vállalkozik, így a lehetséges megközelítések különbözőségei is képviselve vannak benne. A Bevezetés mindezeket túl a fő fejezetek tartalmát foglalja össze, ismerteti röviden és előzetesen az érdeklődő olvasóval.

3. A névelmélet alapkérdései képezik a kézikönyv I. fejezetét, 3 alfejezetben (15–66).

A tulajdonnevek grammatikáját tárgyaló alfejezet kognitív, illetve konstrukcionista megközelítésben foglalkozik témájával. A tulajdonnevet a leginkább prototipikus nominális kategóriának tekinti, s nyelvtani jellemzőit nyelvfüggetlen módon igyekszik bemutatni. Az áttekintés egy vázlatos és vállaltan szelektív névtipológiával egészül ki, melynek leginkább prototipikus kategóriáját a személynévben határozza meg a szerző. A tipológiai áttekintésben helyet kapnak olyan kevésbé prototipikus – más kutatók által, avagy más megközelítésben nem a tulajdonnevekhez sorolt – típusok is, mint a hónapok, számok nevei, a nevezéktan problémái, sőt egyes betegségek megnevezései.

A tulajdonnevek jelentésének közismerten problematikus kérdéseiről szóló alfejezet a nevek jelentésnélküliségének vagy jelentéssel bíró voltának, a denotációnak és konnotációnak, a lexikális és a tulajdonnévi jelentésnek a kérdéseit tárgyalja egymást követően, különböző nézetek felvillantásával. A további lehetséges jelentéstartalmak sorából a tulajdonnevek kategoriális, asszociatív és emotív jelentésére tér ki. Az elmondottakat az alfejezet szerzője egy svéd helynév elemzésével példázza.

Külön alfejezetet szán a kötet a tulajdonnevek diszkurzív, illetve interakcionális szerepének, a mindennapokban való megjelenésének a tárgyalására. Témáját több szakterület – antropológia, pragmatika, (kritikai) diskurzuselemzés, szocioonomasztika (szociológia, szociolingvisztika), interakcionális onomasztika (konverzációelemzés, interakcionális nyelvészet) – szempontjából mutatja be, részletesebben kitérve a kapcsolódó módszertani kérdésekre is.

4. A kézikönyv II. fejezetét a helynévtan témaköre alkotja, 8 alfejezetben (67–166).

A fejezet – a kötet célkitűzéseivel összhangban – a helynévkutatás módszertanának kérdéskörével indít. Az alfejezet szerzője a helynévtörténet kutatójának érdeklődésével és a skót helynévkutatás tanulságaiból merített példákon keresztül mutatja be témáját. Ezt a módszertani szempontú bevezetést követő alfejezetek pedig a helynevek főbb típusait veszik sorra.

A településneveket a helynevek kategóriájának prototipikus képviselőjeként tárgyalja a kötet. A leíró és nem leíró jellegű helynevek típusaira bontva mutatja be témáját, majd a településnevek történeti és nyelvtörténeti tanúságtételéről értekezik az alfejezet hátralevő részében. További alfejezetek szólnak a kézikönyvben a legrégebbiről fennmaradt

tulajdonnevek típusairól: a víznevek, illetve a hegynevek kategóriájáról, azok nyelvi jellemzőiről, egyéb kérdéseiről. Míg a tájnevekről nem esik külön szó a kötetben, önálló alfejezetet kapnak – a magyar névtani látókör számára váratlanul, de egy nemzetközi kézikönyvben jól érvelhető módon – a szigetek nevei. Ezek témakörét nyelvtörténeti, migrációtörténeti, geopolitikai és mentalitástörténeti szempontokból tárgyalja a kötet. További alfejezetek szólnak a külterületi – s a korábban már bemutatott helynévtípusokba nem sorolható – helynevek kérdéseiről, illetve az utcanevek problematikájáról. Az előbbi alfejezeten belül ismét találunk a kapcsolódó módszertani kérdésekre fókuszáló részt, az utóbbi alfejezetben pedig sajátos módon egy speciális kérdéskörbe: az afrikai utcanév-változtatások témakörébe kapunk részletesebb betekintést.

A helynévtani fejezet utolsó alfejezete rendhagyó a korábbiakhoz képest, ugyanis egy konkrét helynévadási módnak: a helynevek átvitelének, illetve az analógia névalkotásbeli szerepének a bemutatására vállalkozik a kötetben. Témáját a jelenség módszeres tipológiai áttekintésével együtt tárgyalja.

5. A helynévtani fejezetet természetesen a másik alapvető névtípus kérdésköre, azaz a személynévtan követi a kötetben; a kézikönyv III. fejezete, 7 alfejezetben (167–291).

A fejezet a személynévrendszerek témakörét tárgyaló alfejezettel indul. 15 különböző nyelv, illetve ország személynévrendszeréről olvasható itt – 14 alkalmi közreműködő bevonása révén – rövid, egy-másfél oldalas áttekintés. (Köztük a magyarról is, jelen recenzió szerzőjének összefoglalásában.) Az alfejezet szerzőjének célja ezek alapján a különböző személynévrendszerek közötti hasonlóságok és különbségek felmérése volt. A rövid áttekintések érdekesek, a hozzájuk kapcsolódó vizsgálat azonban módszertani szempontból kérdéses. A maori és a zulu személynévrendszer – valamint az Ószövetség névanyagának – erős elkülönülése a többihez képest ugyanakkor nem számít meglepőnek.

A következő alfejezetek a személynévek főbb típusait veszik sorra. Ezek élén az európai egyénnévanyag történeti változásainak főbb korszakait és a névválasztások jellemző motivációit tárgyaló alfejezet áll. Ezt követi a családnevek történetének, egyes nyelvek és országok családnévkutatásának, továbbá néhány kurrens családnévkutatási iránynak (nemzetközi összehasonlító vizsgálatok, családnévföldrajz, nagy adatbázisok számítógépes elemzése) a bemutatása. A következő alfejezet a ragadványnevek és becenevek kategóriáját együttesen, sok szempontú áttekintésben tárgyalja. E témakörök tárgyalásának domináns nyelvi-kulturális háttere változó: hol Észak-Európának, hol Nagy-Britanniának, hol az indogermán nyelveknek a névanyagára irányul nagyobb figyelem.

E személynévtípusok bemutatása mellett az etnonimák (nép- és népcsoportnevek) is önálló alfejezetet kapnak a kézikönyvben, hangsúlyozva, hogy tulajdonnévi státuszuk vitatható és vitatott, ám problematikájuk mindenképp a tulajdonnevekéhez tekinthető hasonlóan. A házassági nevek témaköre önállóan nem jelenik meg a kézikönyvben, az álnevek problematikája pedig – ide értve többek közt a nickneveket is – egy későbbi, a szociolingvisztika témaköreit tárgyaló nagy fejezetben kerül majd sorra.

A személynévtani fejezet két utolsó alfejezete az antroponasztika és egy-egy további szakterület összefüggéseit mutatja be. Egyikük a személynévkutatásnak az antropológiai elméletek szempontjából való lehetséges megközelítéseit tárgyalja. Másikük e szakterületnek – elsősorban a családnévkutatásnak – és a genealógiának a kapcsolatára irányítja a figyelmet. (Ezek az alfejezetek egyébként a névtan tudományközi kapcsolataival foglalkozó VI. fejezetben is helyet kaphattak volna.)

6. A két alapvető tulajdonnévi kategória bemutatását egy, azok vizsgálatához képest jelentős lemaradásban lévő terület, az irodalmi névtan témaköre követi: a kézikönyv IV. fejezete, 5 alfejezettel (293–367).

Az írói nevek kutatásának elméleti alapjait összegezni hivatott, bevezető jellegű alfejezet a tulajdonnevek jelentésére vonatkozó, egymással versengő elméletek tárgyalására épül, elsősorban szemiotikai jellegű, a nevek asszociatív szerepét hangsúlyozó megközelítéssel.

A következő két alfejezet a tulajdonnevek különböző típusú művekben való használatát mutatja be. Egyikük különböző műnemek és műfajok, s egyúttal különböző korszakok írói névhasználatára, valamint a vizsgálatok lehetőségeire és nehézségeire fordítja figyelmét. Anyagát elsősorban angol és német művekből meríti. A másik alfejezet teljes egészében a dalszövegekben előforduló nevek kérdéskörével foglalkozik, két 20. század végi dalszöveg részletes elemzésével együtt. (A tárgyalásmód logikája itt érdekes módon megbicsaklik: a szűkebb fókuszú, azaz a dalszövegek neveivel foglalkozó alfejezet megelőzi a szélesebb spektrumú alfejezetet a kötetben.)

Az utolsó előtti alfejezet az írói nevek kutatásának korpusznyelvészeti, pontosabban digitális bölcsészeti – a tipikusabb kvalitatív vizsgálatok mellett a kvantitatív jellegű – kutatások lehetőségeire hívja fel a figyelmet. Az utolsó alfejezet pedig egy nyelv írói névadásának, konkrétan az angol írói névadás történetének vázlatos, egyes korszakokra vonatkozó áttekintését tartalmazza.

7. A kézikönyv V., Szocioonomasztika című fejezete 7 alfejezetben tárgyalja a névkutatás e meglehetősen fiatal, ugyanakkor egyre inkább feljövőben lévő részterületének témáit (369–464).

A bevezető alfejezet egyrészt e részterület fogalmáról, előzményeiről, módszertani kérdéseiről ad röviden számot. Másrészt több jellemző kutatási irányáról, eredményéről számol be, így a helynév-kompetencia, a helynévhasználat szituatív változatossága, a keresztnévdivat, valamint a tulajdonnevekkel kapcsolatos köznapi vélekedések és attitűdök témaköre, azaz a népi névtan (*folk onomastics*, a magyar terminushoz vö. *népi nyelvészet*) területéről.

Elméleti igényű áttekintést, metodológiával kapcsolatos tartalmakat, s a további kutatásokra vonatkozó iránymutatást egyaránt találunk a következő alfejezetekben. A név és identitás témakörét sokoldalúan és módszeresen bemutató alfejezet a személyneveket állítja a középpontba, míg a nyelvi tájkép vizsgálatával foglalkozó alfejezet elsősorban a helyneveket. Az utóbbi rész a nyelvi tervezés, nyelvpolitika problémakörével is érintkező témaként jelenik meg a kötetben.

E témakörök közelebbi-távolabbi rokonaiként is értelmezhető a további két alfejezet. Egyikük a helynevekhez fűződő egyéni vagy csoportos, érzelmi vagy gyakorlati háttérű asszociációk, viszonyulások kérdéskörét tárgyalja. Másikuk a személynevek témaköréhez kapcsolódik, bár lazábban, tekintve, hogy a megszólítások szemantikai alapú tipológiáját és az angol nyelvi megszólítások vázlatos történeti áttekintését tárgyalja.

A kézikönyv szocioonomasztikai fejezetében kapott helyet a pszeudonimák témaköre is. A vonatkozó alfejezet a tág értelemben vett álnevek (nevezhetnénk talán *helyettesítő nevek*-nek is) több szempontú tipológiáját mutatja be, részletesebben kitérve a felhasználói nevek (*nicknevek*) sajátosságaira. A fejezet a kereskedelmi nevekről szóló alfejezettel zárul: e neveknek a történetéről, nyelvi szerkezetéről, szemantikájáról, funkcióiról, a globális gazdasággal és kereskedelemmel való összefüggéseiről kaphatunk itt vázlatos képet a kötetből.

Amint ebből a rövid áttekintésből is kitűnhet, e fejezet napjaink igen termékeny és lendületesen fejlődő névtani részterületéről ad számot, annak kutatási irányait szembe-tűnően reprezentálva a kötetben. Az itt bemutatott témakörök – egy hagyományosabb, avagy következetesebb szerkesztési koncepció esetén – a kézikönyv más fejezetei közt is eloszthatók lettek volna. Egyes témái a helynévtani vagy személynévtani fejezetben, más témái a névtan és más tudományterületek kapcsolatait, illetve az egyéb névtípusok tárgyalását célzó fejezetekben is megtalálták volna helyüket. E témakörök összekapcsolása, önálló nagy fejezetbe való rendezése a szocioonomasztika iránti kiemelt figyelmet, e részterület immár elnyert presztízsét jelzik számunkra.

8. A kézikönyv legterjedelmesebb, VI. fejezete – a kiadvány szemléletét jellemző módon, illetve a névkutatás alapvető interdiszciplinaritásából fakadóan – a névtan és más tudományterületek kapcsolatának kérdéseit tárgyalja, 10 alfejezetben (465–602).

A számba vett szakterületek száma – mint arra maga a kötet is utal – természetesen tovább növelhető lenne, ugyanakkor az itt bemutatott paletta is elég reprezentatív és változatos képet tár az érdeklődő elé. Az alfejezetek kötetbeli sorrendjét itt – a korábbi, tartalmi szempontú elrendezésektől eltérő módon – már a betűrend szabja meg. (Ennek oka bizonytalanság, amely ki nem mondott szerkesztői koncepció, mely feltehetőleg nem kívánta az egyes diszciplínákat rendszerezni vagy rangsorolni, avagy így törekedett a tudományterületi kapcsolatrendszer egyfajta lexikonszerű feldolgozására.) Áttekintésükben én azonban egyfajta tematikus logika mentén haladok tovább.

Több alfejezet tárgyalja egyéb tudományok között a névtan és egyes nyelvészeti diszciplínák kapcsolatait. A nyelvhasználat (névhasználat) dimenzióit kutató területek közül itt kap helyet az időbeliséget vizsgáló nyelvtörténet és a térbeli változatosságot tanulmányozó dialektológia. (A társadalmi, pontosabban szociokulturális változatosság témaköre a fentebb tárgyalt, szocioonomasztikai fejezetben kapott külön kiemelt figyelmet.) A nyelvtörténeti alfejezetben a tulajdonnévi adatok mikro- és makrolingvisztikai tanúságtételéről, a nyelvi változások szempontjából sajátos jellegéről, a névvé válás és a névrendszer fejlődésének problematikájáról, valamint a névetimológia kérdésköréről esik szó. A dialektológiai – inkább általános, illetve tudománytörténeti jellegű – alfejezet szerzője a nyelvi változatok és változatosság szó- és névkincsét is érintő kérdéseivel indítja témáját, melyet követően a névtan és a dialektológia kapcsolatának múltjára, illetve jelenére és jövőjére fordítja figyelmét, a névtani dialektusok problematikájával zárva témáját. További alfejezet foglalkozik a kötetben a nyelvi kontaktusok névtani vonatkozásaival: a kontaktushelyzetek típusaival, a névkölcsönzések, illetve az adaptáció különböző módjaival – konkrétan a helynevek esetében, illetve egy 17. századi észak-amerikai svéd kolónia (Nova Suecia) nevével részletesebben is példázva. Az említett nyelvészeti diszciplínák mellett egy alkalmazott nyelvészeti terület: a lexikográfia kap még önálló alfejezetet a kötetben, melynek központi témája a személynévi és helynévi forrásanyag problematikája, illetve növekvő fontossága az angol (és a skót) lexikográfiában. Ezt szemléletes példákkal is igazolja a szerző a korábbra való datálás, máshonnan nem ismert szavak adatolása és a korábbi szómagyarázatok felülvizsgálatának lehetőségei szempontjából – azaz, gyakorlatilag csatlakozva a névtan és nyelvtörténet kapcsolatait tárgyaló alfejezet témájához.

A névtan hagyományosan leggazdagabb, nyelvészetben túlmutató kapcsolatrendszerének minden bizonnyal a történettudományhoz fűződik. Az ennek témakörét tárgyalni hivatott

alfejezet azonban kifejezetten szűkre veszi nézőpontját: Anglia helyneveinek történeti rétegeit, korszakait veszi sorra módszeresen, fordított kronológiai rendben, a legkorábbi rekonstruálható időkhöz visszamenően. Hasonlóképpen – ám itt már teljes joggal – a helyneveket állítja figyelmének középpontjába a régészeti alfejezet szerzője, a névtan és a régészet kétirányú kapcsolatának, kölcsönös segédtudományi szerepének bemutatásával. Névtan és antropológia összefüggéseiről – a fentebb már említett módon – a kötet személynévtani fejezetében esett szó, ezért ezt a kapcsolatot ezen a ponton kell csak hiányolnunk. E fejezetben névtan és vallás összefüggéseinek témája kerül elő, bár csak egy inkább esettanulmánynak tekinthető – bár érdekes – alfejezet erejéig, mely az írországi korai kereszténység konkrét helynévi nyomait veszi sorra.

A fejezet további három diszciplínát tárgyal a névtan kapcsolatai szempontjából.

A földrajztudomány kapcsán természetesen a helyneveknek van különösebb jelentősége, melyek a korabeli vagy a korábbi földrajzi viszonyok kifejezői lehetnek. A vonatkozó alfejezet e szempontok tárgyalásán túl külön figyelmet szán a korszerű technológiai megoldások alkalmazásának.

A név és jog összefüggéseivel foglalkozó, különösen tartalmas alfejezet ugyanakkor elsősorban a személynevekkel kapcsolatos – az emberi jogok problematikáját is érintő – kérdéseket tárgyalja, bár utal mellettük a kereskedelmi nevek és a helynevek vonatkozó kérdéseire is. Különböző országok joggyakorlatának konkrét példáira építve, elsősorban a jellemző tendenciákra, jelenségekre irányítja a figyelmet; a nevekkel kapcsolatban felmerülő problémákat a nevek „konfliktuspotenciáljának” szempontjából értelmezve.

A névkutatás és a (kognitív) pszichológia érintkező területéről viszont csupán egyetlen konkrét problémát: a tulajdonnevek előhívásának kérdését taglalja a vonatkozó alfejezet szerzője. Ennek az egyéb információk, illetve más szavak előhívásához képest nehezebb voltát a tulajdonnév lényegi és egyéb jellemzőivel magyarázza.

Az egyes alfejezetek változatossága ezt a fejezetet tehát különösen eklektikussá teszi, nem feltétlenül indokolt módon, mértékben. Az alfejezetek irányultsága többféle: a névtan és a további szakterületek kapcsolata hol inkább egyirányú, segédtudományi megközelítésben tűnik fel, hol pedig – és nekünk ez a tanulságosabb – kölcsönös, kétirányú viszonyként, illetve a közös kutatási kérdésekre fókuszáló módon. Egyes alfejezetek nagyobb ívű áttekintést kívánnak adni témájukról, legalábbis a fő irányokra utaló módon, más alfejezetek inkább egy-egy szűkebb kérdéskörrel példázzák a lehetőségeket. Van, ahol a szerző a szakterület jellegéből indokolható módon szűkíti figyelmét valamely konkrét névfajtára; máshol ezt inkább kutatói érdeklődéséből, hozzáértéséből vélhetjük magyarázhatónak. Néhány alfejezet ugyanakkor több nagy névtípusra is kitér, de legalábbis utal az interdiszciplináris kapcsolatok szempontjából.

9. A kézikönyv utolsó, tematikailag szükségszerűen vegyes, VII. fejezetét az egyéb nevek témaköre alkotja, 6 alfejezet erejéig (603–660).

Az alfejezetek, azaz az itt tárgyalt névtípusok száma növelhető lett volna. A fejezetnek a kötet előszavában is vállalt célja azonban a különböző névadási stratégiák illusztrálása, a közülük való válogatás volt. Bár a számba vett névtípusok többé-kevésbé fejlődéstörténeti sorrendbe lettek volna állíthatók, a kötet ezek közreadásánál is a betűrend szerinti tárgyalásmódot választotta.

Itt kapott helyet az egyik legősibb, bár hagyományosan meglehetősen csekély szakmai figyelmet kiérdemlő tulajdonnévtípusként az állatnevek témaköre. Az alfejezet az

adott keretek közt vázlatos, ám széles körű áttekintésre vállalkozik: történeti és leíró szempontból is szól a névtípusról, s külön a haszonállatként tartott, a házikedvenc, valamint az állatkerti állatok névadásáról.

Egy másik alfejezet témáját a csillagászati elnevezések alkotják: a csillagképek, csillagok, bolygók és üstökösök nevei, történeti és modern kori névadásuk jellemzői.

A lakóháznevek szűkebb fókusszal: a kisebb magánházak elnevezései révén, a tulajdonos névadásának vizsgálata kapcsán tűnnek fel a kötetben. A háznevek funkciói, típusai, a házszám és a névtábla kérdései is megjelennek, ezúttal afrikai példákra alapozva.

A legnagyobb teret a közlekedési járművek nevei kapják, ezekkel három, különböző szerzők által írt alfejezet is foglalkozik a kötetben. Közülük a legkorábbi típust a hajók nevei képviselik, s ehhez illően történeti ívű áttekintést kapunk róluk, több jellemző motívációs típusra és történeti időszakra kitérve, különböző országokból származó példákkal. A gőzmozdonyok és vonatok neveit tárgyaló alfejezet a nevek által sugallt jelentéstartalmak tipológiáját és a kapcsolódó névadási módokat ismerteti. A légi járművek neveivel foglalkozó alfejezet pedig katonai és civil repülőgéptípusok, illetve egyedi példányok elnevezéseit – azaz márkanéveket és tárgyneveket – egyaránt érintve tárgyalja témáját.

10. A kézikönyv járulékos részei a kötet elején és végén találhatóak. A kötet elején, a tartalomjegyzék után kapott helyet az ábrák listája (xiii–xiv), a rövidítésjegyzék (xv–xvi), továbbá az alfejezetek szerzőinek bemutatása (xvii–xxiii). A kötet végén találjuk az össze-sített irodalomjegyzéket (661–756), a tárgymutatót (757–767), valamint a nyelvek mutatóját (769–771). Ez utóbbiak önmagukban is bizonyos tájékoztatást adnak arról is, hogy a magyar nevek, illetve ezek kutatása mi módon van képviselve a kötetben.

A közel százlapos bibliográfiában egyetlen kifejezetten magyar névtani munka szerepel: KÁLMÁN BÉLA A nevek világa című munkájának angol változata (KÁLMÁN 1978). Magyar névkutatótól további egy tétel: BÖLCSKEI ANDREA egy, angol településnevekkel kapcsolatos tanulmánya kapott még helyet a jegyzékben.

A kézikönyv tartalmát valamiképpen jellemzik a tárgymutató legfrekvenciáltabb címszavai is. Ezek a közzsói címszavak közül (itt és alább a magyar megfelelőikkel közölve): *családnév(kutatás)*, *etimológia*, *identitás*, *névváltoz(tat)ás*, *politika(i)*, *szimbolikus jelentés*; a tulajdonnévek közül: *Anglia*, *Skócia*, *USA*. A leggazdagabb bokrosított utaló címszót – a *név* különböző szókapcsolataival mellett – a *jelentés* hasonló kifejezései kapták. Az egyetlen szaktudományi szerzői név ugyanitt – tiszteleti okokból is, és a bibliográfiában számos tétellel szereplően – az angol (illetve a skót) névtudomány kiemelkedő alakjává, W. F. H. NICOLAISENÉ.

A nyelvek mutatójában a leghangsúlyosabb tételek az angol, német, francia, latin, svéd; mellettük több tucatnyi egyéb nyelv(család) szerepel a listában. A magyar a nyelvek mutatója szerint a következő témakörök kapcsán kerül elő a kötetben: a személynév-rendszerek témájánál (a magyar személynévekről szóló alfejezet révén, 178–179); a 18–19. századi keresztnévújítás vonatkozásában (egy általános jellegű mondattal); a családnév-kutatás magyar szakirodalmáról szólva (ti. KÁLMÁN 1978 említésének köszönhetően); végül pedig egy svájci névjogi eljárás kapcsán (567), melyben egy Zürichben bejegyzett *Szechenyi* családnév írásmódját javíttatta ki egy kérelmező az eredeti *Széchenyi*-re.

Mindezek alapján megállapíthatjuk: bár a magyar névkutatás nemzetközi jelenléte valóban sokat erősödött az utóbbi években-évtizedben (l. FARKAS 2015: 37–40), azonban a nyugat- (és észak-)európai látókörben, szakmai tematikában összességében kevésbé

van jelen. A konkrét kötetben ugyanakkor így is több figyelmet kap, mint – Ausztria kivételével – a szomszédos országok nyelve, illetve azok névanyaga.

11. Az ismertetett kézikönyv átfogó képet igyekszik adni napjaink névtani ismereteinek fő területeiről. Anyaga elsősorban az európai – különösen az észak- és nyugat-európai – névkutatás eredményeire épül, illetve fókuszál, több ponton – de nem módszeresen – tekintve az Európán kívüli világra is. Szemléletét az interdiszciplináris megközelítésmód határozza meg, s a nagyfokú nyitottság az újszerű kutatási kérdések és területek iránt. Természetesen megtalálhatók benne a hagyományos nyelvtörténeti érdeklődéshez kötődő ismeretek is, ám például az etimológia a vártnál talán csekélyebb mértékben szerepel a lapjain. A szocioonomasztikai fejezet kiemelt helyzete és tematikája, illetve a más tudományterületekkel való kapcsolatokat taglaló fejezet az említett irányultságot különösen jól mutatják. Az alkalmazott névtan fogalma önmagában nem emeltetik ki a kiadványban – elsősorban azonban az imént említett fejezetek számos vonatkozásban képviselik ennek lehetőségeit is.

Az egyes témakörök tárgyalásmódja, a különböző alfejezetek belső struktúrája, tartalmi felépítése – mint az ezen ismertetésből is kiderülhet – igen változatos a kötetben. A szerkesztői koncepció láthatólag elsőrendűen a kézikönyvben érintendő területeket, s kevésbé azok bemutatásmódját határozta meg. Ebben a szerzők meglehetősen szabad kezét kaptak, az egyes alfejezetek terjedelmi szempontból azonban egymáshoz képest arányosak. A kötetet mindemellett, többféle értelemben is a gyakorlatiasság jellemzi. Több témakör esetében kapnak külön figyelmet a kutatómódszertan kérdései, több alfejezet bevezetése igyekszik áttekinteni és tisztázni a vonatkozó terminológiát, s jól használhatók a kötet végi mutatók is.

A kézikönyv nem csupán – sőt talán inkább: nem is elsősorban – a névkutatás szakemberei, hanem más tudományterületek művelői, illetve a témakörök iránt érdeklődők számára készült, s kínál bőséges bevezetést, iránymutatást és tájékozódást a tulajdonnevek vizsgálatának élő, változatos és érdekes módon bemutatott területéhez.

Hivatkozott irodalom

- BRENDLER, ANDREA – BRENDLER, SILVIO Hrsg. 2004. *Namenarten und ihre Erforschung. Ein Lehrbuch für das Studium der Onomatik*. Lehr- und Handbücher zur Onomastik 1. Baar-Verlag, Hamburg.
- EICHLER, ERNST et al. Hrsg. 1995–1996. *Namenforschung / Name Studies / Les noms propres. Ein internationales Handbuch zur Onomastik / An International Handbook of Onomastics / Manuel international d'onomastique*. HSK. 11.1–2. Walter de Gruyter, Berlin – New York.
- FARKAS TAMÁS 2015. A nemzetközi névkutatás és magyar kapcsolatai. In: FARKAS TAMÁS – SLÍZ MARIANN szerk., *Magyar névkutatás a 21. század elején*. Magyar Nyelvtudományi Társaság – ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet, Budapest. 23–47.
- KÁLMÁN, BÉLA 1978. *The World of Names. A Study in Hungarian Onomatology*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

FARKAS TAMÁS

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7732-2302>

ELTE Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar